

О. В. Лєдовська

Метафора в поемі «Іван Вишенський» Івана Франка

Метафори традиційно поділяють за структурою, семантикою, частиномовною належністю, функцією, яку вони виконують.

За структурою виділяють прості та складні. У поемі найчастіше зустрічаються прості метафори – близько вісімдесяти відсотків – (*земля завмерла, гора стить*), але наявні й складні (*бризка піни срібний вал, сонце сипле золото й порфіру*).

Серед дібраного матеріалу наявні дієслівні метафори із семантикою руху, що найчастіше характеризують природні явища (*гуляв вітер*), процесу (*природа-мати працює, строїть*). Для твору не характерне вживання дієслівних метафор із семантикою стану, бо персонаж і все, що його оточує, постійно виконують певну дію, знаходяться в русі, в динаміці. Але у творі можна знайти кілька метафор із такою семантикою, які автор використовує для характеристики гір, їх могутності, величі (*гора тишаєсь, гори пнуться*). У поемі вживаються іменникові метафори, найчастіше для вираження оціночного ставлення до життя аскета, його печери (*нори жолоблені, гнізда ластівок, брама вічності вузька*). Такі метафори актуалізуються у контексті. Серед них є й ті, що позначають конкретні предмети, явища природи (*сиротята веснянії – вишневий цвіт*), й ті, що є абстрактними іменниками (*пута сумніву*).

За функцією, яку виконують метафори у творі, можна поділити їх на такі групи: 1) метафоричні перенесення, що характеризують душевний стан персонажа безпосередньо через його враження; 2) ті, що є засобом створення настрою, почувань, передання процесу боротьби із сумнівами відлюдника через авторські описи стану природи та навколишнього світу.

Першу групу становлять дві підгрупи: а) почуття і психічні стани персонажа (*так балакав не устами – тільки голос духа чув; думка зупиня*);

б) думки та оцінки самого аскета (*висилає ще, мабуть, своїх шпівнів земнеє життя за мною; запах в душу силе насолоду, чимось рідним навіва*).

Друга група метафоричних перенесень безпосередньо не характеризує персонажа, його дії, вчинки, думки. Але вона характеризує їх через описи стану природи, в яких метафори виконують експресивну роль. Наприклад, у I, II, III та IV розділах поеми описується обряд переходу персонажа від земного світу до печери, в якій він має доживати свій вік. У цих частинах твору превалює мінорна, спокійна тональність. Відповідно метафори підкреслюють цей стан прощання зі світом (*плачуть жалибно ті дзвони, повзуть стежечки, лежить печать мовчання*). Поступово напруга у творі зростає. Її також створюють експресивно забарвлені метафори. Порівняймо: *хребти гірські вічну, тиху пісню грають у задумі без кінця* – на початку твору, *вило море й кам'яні стіни гризло і товкло* – у середині. Наприкінці поеми напруга досягає найвищої точки, що створюється завдяки нагромадженню метафор: *І смертельна тривога зціпила старече серце і заперла дух у груді, зимний піт лице покрив*.